

9. Тетерский С.В. Введение в социальную работу : учеб. пособ. / С.В. Тетерский. – М.: Академический проект, 2000. – 496 с.
10. Тюптя Л.Т. Соціальна робота: теорія і практика: навч.посіб. – 2-ге вид., перероб.і доп. / Л.Т.Тюптя, І.Б.Іванова. – К.: Знання, 2008. – 574 с.
11. Шакуров Р.Х. Иерархическая модель функций социального работника / Шакуров Р.Х., Валеева Н.Ш., Куприянов Р.В. // Вестник Казанского технологического университета. – 2009. – №4. – С. 363-369.

ЛИСОВЕЦ ОЛЕГ ВАСИЛЬЕВИЧ. Теоретический анализ содержания социально-правовой защиты в деятельности социального работника.

В статье определена сущность и содержание социально-правовой защиты в практике социальной работы как ключевых в понимании структуры социально-правовой компетентности социального работника. Обобщены различные научные подходы к пониманию понятия «социально-правовая защита». Охарактеризована содержательная структура работы социального работника в контексте социально-правовой защиты. Выделены основные функции и проанализированы направления деятельности социального работника по социально-правовой защите клиентов. Выделенные функции позволяют уточнить и охарактеризовать структурно-компонентный состав социально-правовой компетентности, что будет способствовать качественной и эффективной подготовке будущих социальных работников в условиях университетского образования.

Ключевые слова: социальный работник, социально-правовая защита, функции социально-правовой защиты, социальной омбудсмен, делинквентное поведение, правовое воспитание, правовая культура.

LISOVETS OLEG. *Theoretical Analysis of the Social and Legal Protection Content of Social Workers.*

The article states the essence and content of social and legal protection in the practice of social work as main principles in understanding the social structure and legal competence of a social worker. A variety of scientific approaches are overviewed to understand the concept of "social and legal protection". The author of the article determined the semantic structure of the social worker in the context of social and legal protection. The basic function and analyzed activities of a social worker for social and legal protection of clients. Singled features allow us to specify and describe structural composition of social and legal competence; this can facilitate high-quality and effective training of future social workers in the university education environment.

Keywords: social worker, social and legal protection, the function of social and legal protection, social Ombudsman, delinquent behavior, legal education, legal culture.

УДК 364.25

Мельник І.П.

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті досліджено проблематику внутрішньо переміщених осіб, виявлено неоднорідність та специфічні характеристики цієї категорії як об'єкта соціальної

роботи. Проаналізовано сфери існування внутрішньо переміщених осіб, через які відбувається адаптація до нових умов життя. Виділено головні проблемами внутрішньо переміщених осіб в Україні та необхідність їх успішного вирішення. У процесі дослідження висвітлено стан наукових розробок щодо основ соціальної роботи з цією категорією, шляхом визначення основних напрямів та форми роботи соціального працівника в процесі професійної діяльності. На основі аналізу окремих нормативно-правових актів розглянуто особливості соціально-правового статусу, механізму надання адресної допомоги та соціальній адаптації таких осіб за новим місцем проживання.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, соціальна політика, соціальна робота, соціальна адаптація, соціальна інтеграція.

Розвиток соціальної роботи в Україні характеризується активним пошуком нових підходів, напрямів та інноваційних технологій у вирішенні соціальних проблем різних груп населення, зокрема, і внутрішньо переміщених осіб, які виникли в наслідок анексії Кримського півострова та збройного конфлікту на сході країни.

Виникнення нової соціально незахищеної групи населення змусило зосередити увагу на вирішенні проблем забезпечення соціальних гарантій і соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, створенні умов для їх адаптації в соціальному середовищі шляхом використання можливостей різних державних та неурядових організацій.

Про актуальність проблематики соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами свідчать наукові праці та дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб почали досліджуватись науковцями зовсім недавно, зокрема, Т. Бондар, О. Гончаренко, Г. Гудвін-Гілл, Д. Іванова, О. Карпенко, Е. Лібановою, В. Новік, Н. Романовою, Дж. Хетеуей та ін. Загальнотеоретичні проблеми соціальної роботи з даною категорією населення висвітлюються у працях А. Капської, О. Карпенко М. Лукашевича, Л. Тюпті, та ін.

Щодо визначення поняття «внутрішньо переміщена особа», то М. Ніколайчук зазначає, що внутрішньо переміщені особи – це «специфічна цільова група реалізації міграційної політики, якій притаманні різномірні ознаки, детерміновані особливими потребами, особистісними характеристиками та впливами зовнішнього середовища» [6, с. 109].

Г. Гудвін-Гілл визначає внутрішньо переміщених осіб як осіб, котрі «змушені раптово тікати зі своїх будинків у великих кількостях у результаті збройного конфлікту, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійних лих і знаходяться на території власної країни» [2, с. 314].

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (стаття 1) визначає внутрішньо переміщену особу як громадянина України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув місце свого проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [3].

Вимушено переміщених осіб можна умовно поділити на *дві групи за місцем проживання*.

Перша – це ті, хто проживають у так званих центрах спільного проживання (санаторії, табори, заклади соціального спрямування, гуртожитки), розділяють побут і мають «спільне життя, проблеми, радощі...».

До другої групи належать ті, які знайшли притулок у близьких, родичів, друзів, орендують житло або отримали можливість безкоштовно проживати у «порожніх» будинках і які розсіяні у містах та сільській місцевості.

Також слід враховувати, що серед внутрішньо переміщених осіб певну кількість становлять соціально вразливі категорії населення (люди з особливими потребами, похилого віку, самотні батьки, малозабезпечені тощо) і обставини переселення посилюють фактори ризику для них.

Внутрішньо переміщені особи можуть відчувати ізольованість і несприйняття зі сторони приймаючої громади. «Це є перешкодою для побудови нових стосунків, працевлаштування за місцем переселення. Більшості з них важко чи неможливо влаштуватися на новому місці відповідно до звичних умов життя та соціального статусу. Часто їм доводиться змінювати життєві орієнтири та набувати нових як професійних, так і соціальних навичок» [3, с. 8-9].

А. Акмалова, В. Капіцин виділяють три сфери життя, через які відбувається адаптація та пристосування внутрішньо переміщених осіб та переселенців до нових умов життя, зокрема: у соціальній роботі з мігрантами, а саме:

- природно-антропологічна сфера, для якої постає механізм територіальної реабілітації та соціальної адаптації на новому місці. Оскільки дана сфера пов'язана з домівкою, природою, системою побутового обслуговування, переміщеній особі необхідна допомога в створенні нової ідентичності на новому місці;

- агентно-професійна сфера – покликана забезпечити професійну адаптацію завдяки отриманню місця роботи, конкурентоспроможних якостей, їх репрезентації на ринку праці, збереженню трудової практики за фахом; у цьому випадку соціальний працівник активно співпрацює зі службами зайнятості, які займаються працевлаштуванням переселенців;

- духовно-культурна сфера допомагає підтримувати духовні цінності й духовну гідність, тому найголовнішим завданням для соціальних працівників є допомога у відновленні та задоволенні духовних, соціокультурних потреб внутрішньо переміщених осіб.

У взаємодії усі ці сфери сприяють зміцненню та активізації «адаптаційного потенціалу особистості, запобіганню негативних впливів на неї, забезпечують охорону та захист прав» [1, с. 36].

Масова внутрішня міграція населення всередині країни пов'язана з низкою проблем, які виникають як у самих внутрішньо переміщених осіб, так і в суспільстві в цілому.

Найбільш гострими проблемами для даної соціальної групи є: правова незахищеність (юридичні консультації, відновлення втрачених документів, реєстрації, встановлення (відновлення) опіки над дітьми, представництво інтересів в суді тощо); отримання тимчасового притулку; узгодження питань щодо отримання соціальних виплат відповідно до чинного законодавства; доступ до соціальних та медичних послуг; відсутність працевлаштування; професійне перенавчання і працевлаштування; влаштування дітей до навчальних закладів; продовження (поновлення) навчання мала кількість закладів для соціальної адаптації та інтеграції; пошук членів сім'ї, яких роз'єднав збройний конфлікт тощо.

Така ситуація потребує диференційованих підходів у сфері соціальної політики з врахуванням потреб різних категорій внутрішньо переміщених осіб всередині даної соціальної групи, а особливо сімей з дітьми; запровадження багатофункціональної стратегії соціальної підтримки та соціального захисту; залучення до роботи представників державного та недержавного секторів.

Виходячи з цього, виділяють такі напрями соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами:

1. Трудова та професійна адаптація. Цей напрямок передбачає працевлаштування біженців та вимушених переселенців з урахуванням наявної у них кваліфікації і потреб ринку праці, на місці їхнього нового перебування, розвиток системи самозайнятості, організація системи професійної підготовки і перепідготовки мігрантів. Передбачається проведення адаптаційних заходів у професійно-трудовій сфері: моніторинг потреб регіону в робочій силі мігрантів, нормальні умови праці та зарплати, робочі місця тощо.

2. Рішення проблем матеріальної компенсації понесеного біженцями та вимушеними переселенцями шкоди в ході екстреного залишення свого колишнього місця проживання. Воно включає в себе організацію роботи з надання мігрантам якогонебудь житла, надання необхідної медичної допомоги, встановлення розмірів завданого ними збитку, призначення та виплату встановлених законом посібників і створення первинних умов для подальшого соціально-психологічної та соціально-трудової адаптації та реабілітації.

3. Формування і подальший розвиток гармонійної системи взаємин з місцевим населенням. Реалізація даного напрямку діяльності передбачає, що значні зусилля з подолання негативної реакції з боку місцевого населення повинні робити і самі мігранти, приймаючи ті правила, традиції і спосіб життя, які характерні для нього. Тут важлива організація роботи груп само - і взаємодопомоги.

4. Психологічна адаптація і реабілітація. У цьому випадку мова йде про професійну діяльність таких фахівців, як психологи і психотерапевти, психіатри і психологи-консультанти. Ця робота має бути спрямована на подолання негативних психічних і психологічних наслідків причин, що спонукали людину залишити колишнє місце проживання, створення умов і можливостей для подальшого, активного і повноцінного життя.

5. Створення умов, необхідних для успішної інтеграції мігрантів в нове для них суспільство. Це напрямок діяльності передбачає прийняття заходів для досягнення реального соціального рівності мігрантів і місцевого населення, створення системи міжкультурних комунікацій, надання необхідної допомоги для включення мігрантів в нову соціальну і культурне середовище: освітні послуги, розвиток системи соціального захисту, підтримка мови і культури мігрантів.

Таким чином, представлені напрями є загальними та можуть змінюватися залежності від демографічних, соціокультурних, етнічних та інших характеристик приймаючого регіону.

На підставі вищевикладених напрямів соціальної роботи з даною категорією осіб, дослідники в галузі соціальної роботи А. Акмалова, В. Капіцин виділяють класичні (формальні) та некласичні (неформальні) форми соціальної роботи з внутрішніми переселенцями.

До класичних форм, на їх думку, відносяться всі види допомоги, весь перелік соціальних послуг, загальних технологій соціальної роботи, застосованих до всіх категорій громадян, які опинилися у важкій життєвій ситуації, незалежно від специфіки їх проблем. Класичні форми відображають гарантовану соціальну допомогу, гарантований державою перелік соціальних послуг для всіх категорій які є об'єктами соціальної роботи, будь то малозабезпечені громадяни, люди похилого віку, люди з обмеженими можливостями, у тому числі внутрішньо переміщені особи.

Неформальні (некласичні) форми соціальної роботи мають на увазі під собою сукупність специфічних для соціальної роботи технологій реабілітації і адаптації окремих осіб, сімей, соціальних груп з психологічними і технічними прийомами

діагностики та вивчення клієнта, його сім'ї, соціального мікросередовища, розробка методик соціальної роботи з опорою на терапевтичні методики. Такі форми роботи тільки починають застосовувати в роботі з біженцями та вимушеними переселенцями, але активного поширення в соціальних служба та органах соціального захисту ще не отримали [1, с. 38-39].

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що питання соціальної адаптації та захист внутрішньо переміщених осіб є одним із найважливіших питань сучасного українського суспільства. У зв'язку із цим урядом країни було прийнято ряд нормативно – правових документів, зокрема:

– Закон України № 1706-VII від 20.10.2014 р. «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб;

– Постанова КМУ № 509 від 01.10.2014 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» від , яка регулює механізм видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи;

– Постанова КМУ № 505 від 01.10.2014 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, зокрема, на оплату житлово-комунальних послуг», яка визначає механізм надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг (далі - грошова допомога);

– Постанова КМУ № 1094 від 16 грудня 2015 р. «Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року», спрямованої на розв'язання основних проблем громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та зниження рівня соціальної напруженості серед них і в суспільстві; сприяння інтеграції та соціальній адаптації таких осіб за новим місцем проживання тощо.

Таким чином, вивчення реальної ситуації в Україні дозволяє стверджувати, що пріоритетним у соціальній політиці щодо внутрішньо переміщених осіб має стати їхня адаптація та соціально-економічна інтеграція, яка значною мірою залежить від низки об'єктивних чинників: наявності дієвого законодавства, інноваційних технологій і методик у цій сфері, можливості їх впровадження, професіоналізму соціального працівника та інших спеціалістів.

Використана література :

1. Акмалова А.А., Капицын В.М. Социальная работа с мигрантами и беженцами: учеб. пособие [Текст]/А.А. Акмалова, В.М. Капицын / отв. ред. П.Д. Павленок. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 320 с.

2. Гудвін-Гілл Г.С. Статус біженця в міжнародному праві / Г.С. Гудвін-Гілл. – М., 1997. – С. 314–315.

3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfsp.gov.ua>.

4. Капська А.Й. Соціальна робота : [Навчальний посібник]. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.

5. Karpenko O.G. Professional functions of social workers as a part of professional competence / O.G. Karpenko // Perspective directions of scientific researches: Collection of

scientific articles. – Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2016. – P. 292-294.

6. Nikolajchuk M. (2005). "The constituent elements of the mechanism of regulation of migration processes of the rural population", *Rehional'na ekonomika*, vol. 3, no. 37, pp. 105 – 112.

7. Мельник Л.А. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л.А. та ін. ; за ред. Волинець Л.С. – К.:ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. – С. 8 – 9.

8. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

9. Про надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 505 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>

10. Романова Н., Шевченко Я. Особливості соціального захисту вимушених переселенців в Україні // Соціальна політика: концепції, технології, перспективи: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 21-24 квітня 2015 р./ Укл. А.О. Ярошенко, Т.О. Голубенко.-К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015.- С. 40-43.

МЕЛЬНИК ИРИНА ПЕТРОВНА. Внутренне перемещенные лица как объект социальной работы.

В статье исследованы проблематику внутренне перемещенных лиц и выявлены неоднородность и специфические характеристики этой категории как объекта социальной работы. Проанализированы сферы существования внутренне перемещенных лиц, через которые происходит адаптация к новым условиям жизни. Выделены главные проблемами внутренне перемещенных лиц в Украине и необходимость их успешного решения. Также в процессе исследования, освещено состояние научных разработок по основам социальной работы с этой категорией, путем определения основных направлений и формы работы социального работника в процессе профессиональной деятельности. На основе анализа отдельных нормативно-правовых актов рассмотрены особенности социально-правового статуса, механизма предоставления ежемесячной адресной помощи и путей интеграции и социальной адаптации таких лиц по новому месту жительства.

Ключевые слова: внутренне перемещенное лицо, социальная политика, социальная работа, социальная адаптация, социальная интеграция.

MELNYK IRUNA. Internally displaced person as an object of social work.

The article studies the problems of internally displaced persons and reveals the heterogeneity and specific characteristics of this category as an object of social work. Analyzed the scope of the existence of internally displaced persons, through which an adaptation to new conditions of life. Highlighted the major problems of internally displaced persons in Ukraine and the need for their successful solution. Also, in the process of the study, deals with the state of scientific research on the fundamentals of social work with this category, by defining the main directions and forms of work of a social worker in course of professional activities. Based on the analysis of individual normative legal acts the

peculiarities of the socio-legal status of the mechanism of providing a monthly targeted assistance and ways of integration and social adaptation of these persons at their new place of residence.

Key words: internally displaced person, social policy, social work, social adaptation, social integration.

УДК 159.37

Нежинська О.О., Тименко В. М.

КОУЧИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ КЛІЄНТУ

У статті розкриті особливості використання коучингу як інструменту соціально-психологічної допомоги клієнту в рішенні проблем, розширенні власних можливостей, сприяння особистісному та професійному розвитку. Представлені сутність і основні підходи до визначення поняття «коучинг». Розкрито особливості класичного коучингового процесу, а також технології коучингу і коучингового підходу в роботі соціального педагога, консультанта, практичного психолога. Обґрунтовано важливість коучингового підходу в роботі соціального педагога, практичного психолога.

Ключові слова: коучинг, коуч, клієнт, соціально-психологічна допомога.

Підвищення ефективності надання психологічної допомоги особистості можливе завдяки психологу-професіоналу, який якісно та творчо реалізує професійні функції, сприяє психологічній підтримці й допомагає у розв'язанні проблем особистісного та професійного характеру, аналізує проблемні ситуації та володіє необхідними засобами й інструментами для їх розв'язання. Серед багатьох методів та технологій в процесі соціально-психологічної допомоги клієнту особливу увагу слід приділити коучингу.

Узагальнюючи теоретичний аналіз літератури та матеріали досліджень, слід зауважити, що основні аспекти розкриття сутності коучингу знайшли своє відображення: теоретичне підґрунтя (М. Аткинсон, У. Голліві, М. Дауні та ін.), ефективність коучингових технологій (С. Канніо, С. Кові, Дж. Уїтмор та ін.), прикладні аспекти використання інструментів коучингу (Л. Марчініак, Т. Столцфиц, А. Цивінська та ін.), зокрема, в освіті нашої країни (Т. Борова, О. Нежинська, В. Тименко та ін.).

Мета статті – висвітлення особливостей коучингу як інструменту соціально-психологічної допомоги клієнту.

Сучасний етап розвитку коучингу в нашій країні характеризується різноманіттям у підходах до його використання, тому що відбувається тільки його зародження й адаптація у вітчизняній теорії та практиці. Існують різні течії коучингу в світі, але *всесвітньо визнаною якістю коучингу є приналежність до Міжнародної Федерації Коучингу (International Coaching Federation ICF)* – першої професійної організації в світі, яка створила філософію та дала визначення коучингу, а також розробила стандарти етичних принципів і ключових професійних компетенцій, які допомагають досягти позитивних результатів у роботі з клієнтом і які зобов'язані дотримуватися та виконувати усі професійні коучі ICF. Членами ICF (за даними ICF на листопад 2016 р.) є більше 29 тисяч коучів, що мешкають в 170 країнах світу. На жаль, в Україні (за даними